

רב אמר מבעה זה אדם

דכתיב אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ג/ב

משה שווערד

1. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ג/ב

מבעה זה אדם וכו'. מצאתי בשם הר"ר יונה הא דאפקיה בלשון מבעה [כל' למה לא קתני בהדיא "אדם"]
[1] משום דאדם שהוזכר תחילה בתורה היינו לענין גנב שטבח או מכר ועל כן כינה שם אדם המזיק במבעה
שהוא לשון מחפש בבית חבריו כדכתיב אם תבעיון בעיו.

2. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף ב עמוד א

[ו] המבעה - בגמ' [ג ב] פליגי אמוראי האם מבעה היינו אדם המזיק או שן של שור. ומקשים הראשונים
והמהרש"א בח"א [ג ב] והחשק שלמה כאן למה כתוב בלשון מבעה ולא כתוב אדם או שן. א. השטמ"ק [ג ב]
בשם ר' יונה מתרץ שלא נקט לשון אדם, משום שאדם שהוזכר בתורה תחילה מיירי בגנב ולא במזיק...
[2] ג. המנחת שלמה [ג ב] מתרץ דלא קתני אדם בהדיא משום כבודו שלא לבזות האדם שהזיק. א"נ רומז
בלשון מבעה שהוא לשון בקשה שאדם המזיק צריך גם לבקש מחילה כדתנן [לקמן צב א].

3. נחלת משה

רב אמר מבעה זה אדם וכו'. הקשה השמ"ק למה לא
אמר המבעה בפירוש אדם ע"ש נה שתיק. ולענין
לתרץ דהמבעה חיה רוצה לקרא אצ המזיק לאדם שגנב
בזלזול חלקים לכן הזכירה בלשון נכס, ועוד י"ל דהמבעה
בזה לרמז לנו כי דתנן לקמן ז"ל. דהחובל בחבירו אע"פ
שמעלם לו אין ממחל לו עד שיבקש ממנו מחילה (ומשמע
הסם דהדין שצריך לבקש ממנו מחילה וכו' דוקא אם
הזיקו בעלמו ולא אם ממנו הזיק וכן משמע מלשון השו"ע)
ולכן אמר המבעה מבעה דהיינו כזה חזק שצריך לבקש
וחזר אדם המזיק.

4. ספר שם משמואל - פרשת חיי שרה - שנת תרע"ד

במדרש תנחומא. זממה שדה ותקחהו זממה ונטלה שדה המכפלה ושם נקברה שנאמר ואחרי כן קבר אברהם את
שרה. ויש לדקדק שקניית מערת המכפלה מפורש שהיתה לאחר מיתתה. ונראה דהנה יש להתבונן בענין מערת
המכפלה מהו. ובמד"ר (פ' נ"ח) שכל מי שהוא קבור בתוכה בטוח ששכרו כפול ומכופל. ויש להבין הלשון
שכרו כפול ומכופל מהו. ונראה דהנה בזה"ק (קכ"ט). תו רוא דמלה שדה המכפלה ודאי מאן מכפלה ה' דבשמא קדישא דאיהי מכפלה וכלא קיימא כחד
ובגיני' קאמר בארע סתום ה' מכפלה דלא הוי בשמא קדישא את אחרא מכפלה בר איהי. עכ"ל. הנה מבואר שהיא דוגמא להתחברות שתי ה'הין שבשם הוי' ב"ה יחד.
וידוע דה"א ראשונה נקראת עלמא עלאה והתחתונה נקראת עלמא תתאה. וטעם הענין דמערת המכפלה יש לומר משום דבזה"ק (קכ"ז). שפתח יש לה למערה לג"ע,
וג"ע הוא באמצע העולם כבזה"ק (פ' תצוה). והנה ידוע שכל פתח הוא ממוצע בין הבית לבין החוץ ובש"ס שבת (ו'). אחרים אומרים אסקופה משמשת שתי רשויות
בזמן שהפתח פתוח כלפנים פתח נעול כלחוץ. וא"כ מערת המכפלה יש בה ענין ממוצע בין עולם שאנו בו לג"ע והג"ע
עצמו הוא ממוצע, ע"כ יש בה ענין החיבור והיא מחברת עלמא עלאה ועלמא תתאה, ובזה יובן שכל הקבור
בה שכרו כפול ומכופל, שבוודאי כל מי שקבור בה איננה הקבורה לבד אלא שתהי' מערת המכפלה קולטתו
[דבלא"ה הרי ראש עשו נמי מונח בעטפי' דיצחק] וזה לאות שיש לו שייכות למקום זה. והיינו דהנה בש"ס
ב"ק (ג' ע"ב) מבעה זה אדם דכתיב אם תבעיון בעיו, ופירש כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה דצורת האדם
שיהי' מחבר העולמות, אך אדם בליעל מחבר חיבור טוב ורע וזה אדם המזיק, [3] וע"כ נקרא אדם מבעה
ע"ש תפלה שהיא מחברת העולמות שזוהי צורתו ותכלית בריאתו שיהי' מתפלל, ודפח"ה. ויש לפרש
הדברים, כי צורת האדם לחבר את העולם התחתון להעליון ולזככו, וכמו שהגיד אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה

מגור השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם שיעשה מהם שמים, אך אדם בליעל מחבר להיפוך העולם העליון להתחתון, היינו לגשם את הרוחניות ולהשתמש בה בטנופא דהאי עלמא. וכבר הארכנו בזה במקום אחר, שחיבור תחתונים לעליונים נעשה ע"י שהוא בעצמו שכלו וגופו מחוברים וכאשר הם לאחדים, היינו שהגוף אין לו בחי' ותשוקה עצמית אלא להיות נגרר ומחובר להשכל, מזה נצמח נמי ששלשלת חייו הארוכים כולם מחוברים יחד בלי הפסק וכמ"ש רשב"י (זוהר ח"ג רפ"ח). כל יומין דאתקטנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטנא וכו', כי שני העתים גורם שפעם יתגבר השכל ופעם החומר, אך זה שחומרנו בטל להשכל עד ששב הוא והוא דבר אחד א"כ לא שייך שיהי' פועל בו שינוי העתים וכולי יומי בחד קטורא אתקטיר, איש כזה הוא שלימות צורת האדם, ובאשר הוא עולם קטן דוגמת העולם הגדול, כמו שהוא מחובר מכל צד וחלק הפחות בטל לנכבד כן נמי מחבר את העולם הגדול מכל צד תחתונים לעליונים עלמא תתאה לעלמא עלאה ואיש כזה יש לו שייכות למערת המכפלה והיא קולטתו, וזהו הפירוש שכתבנו כפול ומכופל, היינו בעלמא תתאה ובעלמא עלאה: ובזה יש לפרש מה שהאבות נקראו ישני חבורן, היינו שלשון חבורן מלשון חיבור, ויש לומר שנקראת כן בשביל מערת המכפלה שבה היא תכלית החיבור כנ"ל, וע"כ הקבור בה נמי איננו נפרד מנשמתו רק כמו אדם הישן שנשמתו עדיין מקושרת בו באמצעות קיסטא דחיותא דאשתאר בגו'... וכן מה שאיתא בזה"ק בגין דאיהו צלי כל יומא, כי תפלה היא קישור העולמות כנ"ל, כפי ערך שהוא עצמו מתדבק ע"י התפלה שהיא לשון חיבור מלשון נפתולי אלקים נפתלתי וגו' ובהיפוך אתון שהוא צמיד פתיל, וע"כ זכה למקום החיבור:

5. ספר בניהו בן יהודע על סנהדרין דף ק"א

[4/ והנה אם תמלא אותיות אדם כזה אל"ף דל"ת מ"ם, תמצא אותיות המלוי הם אותיות מתפלל, והמלוי הוא רגלים של אותיות הפשוט, ולזה אמר זה ממונו של אדם דייקא שמעמידו על רגליו שמעמידו בתפלה בשופי הרמוזה ברגליו של אדם, דמלוי אדם הוא אותיות מתפלל, דהאדם צריך להיות מתפלל תמיד ואינו יכול לפטור עצמו מדין תפלה:

6. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא קמא דף ג עמוד ב

מאי מבעה רב אמר זה אדם דכתיב אם תבעיון כו'. המאמר הזה אומר דרשני וכי משום דכתיב בעיו גבי אדם קרי ליה הכא לאדם גבי נזקין מבעה וכן לשמואל משום דכתיב לשון נבעו שהוא גילוי גבי שן קרי ליה מבעה ואמאי שינה שמם המיוחד להם אדם או שן לזה השם שהוא ברמז רחוק מאד והוא מבואר כי הפורעניות בעולם הכוללים נחלקים לארבעה חלקים והם ג' דבר וחרב ורעב שנזכרו במקום אחד בפורעניות איזו לחרב ואיזו לרעב ואיזו לדבר ובאלו יש רחמי שמיא להיות שריד ופליט אבל על כלם פורענות הבא בחמה באש שעושה כליון גמור וע"ז אמר לולי ה' צבקות הותיר לנו שריד כמעט כסדום וגו' כי סדום נידון באש ונעשה כלה גמור כמפורש וה' המטיר וגו' גפרית ואש וגו' ויהפוך ה' וגו' ועל פי מ"ש פ"ק דקדושין שדרש מזמור לאסף וגו' קינה מבעי ליה וקאמר אלא שאמר שירה על שכיחה ה' חמתו על עצים ואבנים והותיר לנו שריד שנאמר ויצא אש בציון והיינו לולי ה' ברחמי שכלה חמתו על עצים ואבנים והותיר לנו שריד ופליט היינו ח"ו כלים כמעט כסדום וגו' **והוא הרמז במתניתין דריש המס' דחשיב ד' אבות נזיקין בדיני אדם כדמיון ארבעה אבות נזיקין ופורענות דבדיני שמיא כמ"ש כי השור הוא דמיון לנזקי רעב כמ"ש ורב תבואות בכח שור ונזקי שן ורגל שנכללו בשור הם ממש על נזק התבואה ובור הוא רמז למיתת הדבר כמ"ש נמשלתי עם יורדי בור חיתני מיורדי בור והרבה כמוהו [5/ ומבעה שהוא למר נזקי אדם הוא כחו של עשו ע"ש אדום כמ"ש ואתן אדם תחתיו גו' וכן למר נזקי שן הוא רמז לנזקי חרב כחו של עשו שנאמר בו על חרבך תחיה וגו' וע"כ הביאו תרוייהו מקראי דכתיבי גבי עשו והסתירו הדבר ברמז למר מבעה זה אדם ומייתי קרא דכתיב בעשו אלי קורא משעיר וגו' דהיינו בגלות אדום שהוא כח החרב ואמר להנצל מן חרב של עשו אם תבעיון בעיו ע"י תפלה ובקשה כמ"ש ה' הקול קול יעקב והידים וגו' וע"ש זה קראו מבעה ולמר זה השן הוא כחו של עשו שנמשל לחזיר היער דאין כחו אלא בשיניו שע"ז רמז בדניאל במראה חיה רביעית אכלה ומדקה ושארה ברגלה רפסה דהיינו שתהיה כחה על כל האומות לאכול ולכלות בשיניה אך לגבי ישראל שהיא נקראת שארית לא תהיה כחה לכלותם בשיניה בכח הטומאה שלה ממקום שאינה מעלה גרה אלא שיהיה כחה על ישראל ברגלה רפסה ממקום שיש לה סימן טהרה שהוא מפרסת פרסה וע"ז נאמר בקום עלינו אדם וגו' ודרשו זה אדום ומסיים ברוך ה' אשר לא נתנו טרף לשיניהם דהיינו שלא ניתן כחה על ישראל לאכול בשיניו מקום טומאה וע"ז מייתי הכא קרא דגבי עשו נבעו מצפוניו דהיינו נגלו שיניו שלא יהיה לו בהם כח לגבי ישראל וחשיב בסוף ההבשר שהוא פורענות האש הקשה מכולם שמכלה הכל וע"כ קראו הבער שמכלה ומבער כל דבר מן העולם והש"י ישמרנו מד' פורעניות אלה ודו"ק:**

7. מרומי שדה מסכת בבא קמא דף ג עמוד ב

רב אמר מבעה זה אדם. לכאורה תמוה ומי סני למתניתין לפרש אדם. אבל באמת פשוט שאינו מדבר באדם המזיק בפשיעה, דא"כ מאי קאמר לא הרי השור כהרי המכעה, וכי אפשר דאם שורו הוה חייב ואדם שהזיק פטור. וכמוש"כ התוס' להלן ד' ז' א' ד"ה שור רעהו, דיותר יש לחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע"י שלוח בעירה. וה"ל לענין קרן. אלא פשיטא דמירי לענין המחויב שמירה, ואם הוא פושע לא שייך שמירה, אלא באונס מירי משנתנו, כמו כל נזקי שור ובור, דאע"ג שהשור מכין להזיק, לגבי בעליו אינו אלא אונס. וכן אע"ג שזכר בור, מ"מ הא שהניזק הוזק אינו אלא אונס. וה"ל כתיב פצע תחת פצע לרבות האונס, שהיה לו לשמור את עצמו שלא יבא לידי כך, כמו שמחויב לשמור את שורו, ובהא קא עביד צריכותא. [6] מעתה אשמעינן משנתנו, דאע"ג דבאמת קשה להשמר ממקרים ופגעים רעים שלא יארע אונס על ידו, מ"מ יש לאדם לבקש את הקב"ה על זה, וכתוב בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך, פי' אפילו אורח שאינו מצוי וכבוש להלוח, וא"כ קשה לאדם להזהר בו, מכ"מ הקב"ה יישר. ומשו"ה קרי ליה מבעה, היינו מתפלל. ...

8. עיין ברשימות לדברי המשגיח הר"ר מתתיהו, שליט"א

9. ספר גבורת השם פרק כ"ח

וכן תרגם אונקלוס (בראשית ב') ויהי האדם לנפש חיה והוה לרוח חיה ממללא. כי האדם צורתו חבור הנשמה השכלית והגוף ביחד, ודבר זה הוא עצמו כח המדבר שהוא נשמה עם הגוף כמו שיתבאר, וכח המדבר הוא גמר צורתו, וכל זמן שהוא בבטן אמו אין לו רוח ממללא עד שהוא יוצא לאויר העולם. והכאה הזאת שהוא מכה על פיו, רצה לומר גמר צורתו, ונקרא זה הכאה על פיו, כי כן גמר צורה של כלי נקרא מכה בפטיש המכה על הכלי בגמר מעשה זהו גמר מלאכתו, כן גמר צורתו שהוא חי מדבר הוא נעשה על ידי גמר פיו ששם כח הדברי, והגמר היא הכאה ושם נגמר ונעשה האדם מורכב מן הנשמה השכלית וגוף.

10. מעין בית השואבה (בראשית ב', ז')

ויש להבין הרי עוד לא נברא בעולם שום מדבר ולמה נברא עם כח הדיבור, עם מי ידבר? [7] ומוכת מזה שעיקר נתינת כח הדיבור בהאדם היתה לצורך שידבר עם בוראו בתפלה. וכמו שמצינו (ב,ה) "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה", וברש"י שיתפלל על הגשמים. הרי שמתחילת הבריאה הוצרכה תפלת האדם, ועל כן נברא עם כח הדיבור.

ואגב יש להעיר שכיון שעיקר התפלה היתה בתחילה על הגשם, על כן אם דילג מלהזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם או טל ומטר בתפלה [בזמן החורף] צריך לחזור לראש התפלה, משא"כ אם דילג שמים או שלשה תיבות אחרות באמצע תפלת שמונה עשרה אין מחזירים אותו, כי תפלת הגשם בעת הצורך היא עיקר התפלה.

11. ספר דעת תורה- ר' ירוחם הלוי ליוואוויץ (בראשית ב',ה')

"בג' שכתוב ותוצא לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים." הנה זה יסוד בבריאה כולה שאין נותנים שום דבר בלא תפלה, והוא אמנם חידוש וגילוי גדול בענין התפלה, וכשנעייין בשטחיות הספורים בתורה נראה ברור זה הסוד. הנה לנו האבות הק' ולא השיגו שום דבר בלא תפלה...

להשתומם נורא, איך שכן הוחקקה כל הבריאה מעיקר יצירתה, שהכל על פתח הקרקע יעמוד, ולא יצמח ולא יינתן כלום, לא הישג של גשמים, ולא הישג של רוחניות עד יבא האדם והוא מפתח הקרקע יקחם, וכמה הוא לוקחם? - הלא הוא בתפלה. ומה שמצינו כל הנברא בעולם והנם ברשותו של האדם, הנה הם רק התחלת הדברים ומושכלות הראשונות המצטרפים לאדם כדי שעל ידיהם יכיר שעליו להתפלל עליהם, ואחרי תפלותיו אז יתנו לו באמת, ובלעדיהן לא ינתנו לו ולא יגיעו לו כלום, כי כן יסוד מוסד הוא, שאין נותנים שום דבר, אלא על האדם בעמצו ליקח אותם, ובמה? - בתפלה. ...

12. ביאור אגדות חז"ל

רואים אנו שחז"ל כנו שם מיוחד לאדם ע"ש זה שהוא מתפלל דאיתא בגמ' מאי מבעה רב אמר מבעה זה אדם וכו' דכתיב "אמר שומר אתא בוקר אם תבעיון בעיו" והיינו שמתפלל תפלתו ומבקש בקשתו. והלא ענין השם הוא תיאור מציאות הדבר, ואם כך ראו חז"ל לקרוא שם האדם ע"ש התפלה, הרי מבואר שזוהי מציאות מיוחדת הנמצאת באדם, שנמסר לו כח התפלה, כי על כן כח התפלה כח עצמי הוא, המשלמת ומנהלת את כל. ונקבע כח זה בהבראה בעיקר יצירתה שתהא תלויה בו. וגם נוצר באדם בהבראו כח מתפלל על כל העולם כולו. והוא המנהיגו בתפלתו. ואדם אין לעבוד את האדמה מה היה חסר לאדמה בחסור האדם? מתפלל על האדמה, כי הוא כח מיוחד הנמסר אליו לבדו, והוא תפקידו המיוחד.

(אמרות חיים עמ' קי"ז)

13. ספר שם משמאל פרשת תולדות - שנת תרע"ב

ויש להוסיף בזה ביאור עפ"י מה שביאר הוא זצללה"ה דברי הש"ס ריש ב"ק (ג' ע"ב) **מבעה זה אדם שנאמר אם תבעיון בעיו, כי צורת האדם לחבר את העולם העליון והתחתון והוא ע"י תפלה, וע"כ נקרא ע"ש תפלה, אך אם הוא מחבר טוב ורע הרי הוא מזיק, עכ"ל.** ויש להוסיף בזה דברים כי אדם מספרו מ"ה, כמספר שם הוי' ב"ה במלוי אלפין, והוא שם הכולל כידוע ליודעים ע"כ יש בו כח החיבור, והחיבור נעשה ע"י שהוא משתמש בעוה"ז רק לצורך עוה"ב ומקיים (משלי ג') בכל דרכיך דעהו, ומורה במעשיו שאין העוה"ז נפרד לעצמו רק הוא משמש לעוה"ב כאמרם ז"ל (אבות פ"ד) התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין, בזה עצמו הוא מחבר עוה"ז לעוה"ב ועולם התחתון לעולם העליון. **וכן בתפלה כשהוא מתפלל אף לצרכי עוה"ז אם הוא מתכוון כדי להשיג ע"י עולם הבא.** ואם ח"ו עושה להיפוך שהעיקר אצלו עוה"ז והוא משתמש בעניני עוה"ב ועולם העליון לצורך תאוות עוה"ז הרי הוא מחבר ומשפיל את העולם העליון לתחתון, וזהו אדם המזיק שמזיק בשמו שהוא אדם שיש בו כח החיבור, כי לולא מעלתו זו לא ה' ביכולתו להזיק:

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

בתשובה ואתיו לגאולה. ומבואר דתפלה היא מעיקרי התשובה, וכן היא בהדיא בזה"ק (פ' תרומה דף קלא.) על הפסוק הזאת אם תבעיון בעותכון בצלו קמי מלכא קדישא כו' ותיבו לגבי מאריכון כו' [ע"ש מה שמוכח מהפסוק הזאת בענין לבא מוקדם לביהכ"נ]. וכ"כ הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ד) מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים, ועי"ש עוד (פ"ג ה"ד) לענין עשי"ת, שנהגו כולם לקום כלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום. ועי' במ"ר (איכה ה-ה) לא תשבקינן דיצלון דלא יעבדון

אמר שומר אתא בוקר וגם לילה. פרש"י אמר הקב"ה אתא גאולה לצדיקים, וגם חושך לרשעים, אם תשובו בתשובה ותבקשו מחילה וכו'. פירוש דאם תבעיו בעיו, דקאי על תפלה דהיינו תשובה ובקשת מחילה, וכן איתא בהדיא בהפסוק (ישעיה כ"א-יב) "אם תבעיון בעיו שובו אתיו" ופרש"י שם אם תבקשו בקשתכם למהר הקץ שובו בתשובה. ועי' בגמ' סנהדרין (צד.) וברש"י שם, אם תבקשו להגאל בקשו רחמים ושובו

תפלה היא מהותו ובחירתו של האדם

בברכת אהבה רבה אומרים: "ויהי לבבנו לאהבה וליראה..." — ויש לעיין בזה: איך יתכן להתפלל על בחירה? הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים!

וכן: "ותן חלקנו בתורתך", שפירושו, שחלקנו בבריאה יהיה אך בתורה, שלא יעניין אותנו דבר מחוץ לתורה. האם תתכן תפלה על כך? נתבונן נא בגדרי התפלה:

א. אמרו רז"ל (ברכות ה'): "שנים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל, ולא המתין לחברו ויצא, טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר (איוב י"ח): טורף נפשו באפו הلمענך תעזב ארץ".

ועיין שם רש"י, שמבאר איך מרומזת התפלה בלשון, נפשו: "ומה היא הנפש? זו תפלה, שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה'". — הרי שמחות הנפש היא תפלה, וביאור ענין זה: כל שאיפה הרי היא ממילא תפלה, כי כך היא תכונת האדם, ששאיפתו החזקה מתבטאת בפנים לבבו — וגם בשפתיו — בתפלה. וכבר אמרו רז"ל: גנבא אפס דמחתרתא רחמנא קרי. (ברכות ס"ג, גירסת עין יעקב). כל אדם שואף ומתפלל תמיד — או אל הש"ת או אל כחות הטבע המדומים¹.

ב. "ואני תפלתי" (תהלים קט, ד'): ועיין שם רש"י, "ואני מתפלל אליך תמיד" — בלי הפסק כלל, ואז כל אנוכיותי תפלה.

ג. "ואתפלל אל אלוקי השמים, ואומר למלך: אם על המלך טוב... אשר תשלחני אל יהודה... ואבננה" (נחמיה ב', ד"ה); ולא פירש תפלתו לה' כאשר פירש בפרק א', וכתב הרמ"ע מפאנו זצ"ל, שמה שאמר למלך זו היתה תפלתו, כי בדברו למלך כיוון להקב"ה. פירוש: כאשר דבר עם המלך ועשה לכאורה מעשה השתדלות על פי דרך של סבה ומסובב, לבבו היה מלא אך בתפלה לקב"ה. גם כשאדם עושה מעשה, לא יפסיק בתפלתו, כי יבחין את המעשה כדבר צדדי, בבחינת קללת אדם הראשון: "בזיעת אפך תאכל לחם", שצריך להשתמש בהשתדלות כדי להסתיר את מעשי השי"ת, אבל אין ההשתדלות גורמת לעצם הענין, ורק התפלה

נאמר בישיבת פוניבז', עש"ק מטה, השי"א.

1. ועי' גמ' ב"ק (נ"ו) על המשנה הראשונה — המבעה והחבצר וכו': "מאי מבעה, רב אמר מבעה זה אדם... דכתיב אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיור, ועיין שם רש"י שתבעיון בעיור הוא לשון תפלה ובקשה. היינו שהתגדרה של האדם היא "מבעה" — מתפלל (בשם הגרש"ז זצ"ל). — העורכים

פועלת בשלמות; על כן כל מהותו תמיד תפלה. כשעוסק אדם בתורה או במצוה, אם כוונתו לשם שמים, הרי זו היא השאיפה התמידית לדבקות, שהיא התפלה המעולה, והמעשה הוא בא רק בעקבות התפלה כדי לצאת ידי השתדלות.

ד. [בתפלה יכול הצדיק לעלות להשגה עליונה מאד, ואפילו לבחינה שלמעלה מהבחירה. הן כתב הרמ"ק בריש ספר תומר דבורה, שהחוטא עושה את הבחירה על ידי כח שנותן לו הקב"ה באותו רגע ממש, ואם נתעמק, נבחין שכאילו הוא ית' עושה המעשה על פי בחירת האדם, וכאילו צמגם יכולתו למען בחירת האדם, והאדם, כביכול, מכריח את הקב"ה להוציא לפועל את רצונו. נמצא, שהוא ית' סובל עלבון גדול, כביכול, על ידי חטא האדם, ואם יתעמק אדם בתפלה, יבחין שהכל ממנו ית'; ויבא לידי בחינת השגה, שאף הבחירה עצמה הוא ית' מהווה אותה ממש ברצונו הבחירה, וממש כעושה את בחירתו על ידי שפעו התמידי על האדם, ויכיר שחלקו של האדם הוא כה זעיר עד שכמעט אינו נבחן. (זו היא בחינת "הסכות לבם אחורנית" — עי' ברכות ל"א). ככל שיתעמק הצדיק בתפלה יותר, יתמעט הפירוד שבינו לבין בוראו ית', ויראה כי עצם בחירתו נקודה דקה מאד היא, ובטלה במעשי ה', שהם המזכים לו את הכל ממש, עד שהוא מתפלל להשי"ת אפילו על עצם הבחירה.]

התפלה באופן זה היא עצם הבחירה עצמה, הנקודה הדקה של חלקו של האדם במעשה הבחירה, וכל השאר הרי הוא אך מעשה ה', וזה ענין התפלות על התורה, היראה והאהבה, שהתקשנו בהן בראש דברינו.

אנו למדים איפוא, שהתפלה היא מהותו ובחירתו של האדם, ועלינו להעריכה כראוי לה. הבה נתחזק, ותועיל לנו התבוננות זו להעלות את תפלותינו היום-יומיות אל דרגת תפלת אמת!

פירוש ברכת יוצר המאורות

אנו אומרים בתפלת שחרית, בברכת יוצר אור, שתפלתם ושבחם של המלאכים היא:

כי הוא לבדו פועל גבורות: בנוהג שבעולם שצריך להשתמש

נאמר באגליה, בשנת תש"ד.